

Krzysztof Linowski

Oblicza współczesnej opieki postpenitencjarnej

Resocjalizacja Polska (Polish Journal of Social Rehabilitation) 3, 153-172

2012

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

*Krzysztof Linowski**

Oblicza współczesnej opieki postpenitencjarnej

Uwagi wstępne

Niniejsze rozważania można by rozpocząć od postawienia pytania kto, kiedy i w jakich warunkach powinien rozpocząć pomoc w zakresie readaptacji społecznej osób pozbawionych wolności. Tak postawione pytanie w znaczny sposób ogranicza zakres poszukiwań i pozwala na rozważanie przedstawionej kwestii na płaszczyźnie wykonywania kary pozbawienia wolności. Pomimo tego, że polskie prawo przewiduje szczególny okres przygotowania skazanych (osadzonych)¹, to rozwiązania europejskie sięgają nieco szerzej. Obecne programy oddziaływania na więźniów ukierunkowane są na ich rehabilitację i readaptację społeczną w ujęciu dynamicznym. Świadczy to o tym, że oddziaływania readaptacyjne kierowane są do skazanych od samego początku pobytu w izolacji penitencjarnej, począwszy od pierwszych dni do samego końca, nie wykluczając również pewnych etapów występujących po zwolnieniu z zakładu karnego. W tym duchu mówi się także w Europejskich Regulach Więziennych: „przygotowanie więźniów do zwolnienia powinno rozpoczynać się tak wcześnie, jak to jest możliwe, po przyjęciu do zakładu karnego”². Polskie rozwiązania, przyjęte w kodeksie, stwarzają płaszczyznę do podejmowania przez osadzonych działań zmierzających do przygotowania się, jeszcze w trakcie odbywania kary pozbawienia wolności, do odpowiednich warunków do życia po zwolnieniu z zakładu karnego³. Readaptacja osób inkarcerowanych wymaga zbudowania sieci wsparcia i pomocy ze strony fachowców po obu stronach muru: pedagogów, psychologów terapeutów w zakładach penitencjarnych oraz całego gro-

* Dr Krzysztof Linowski, wicedyrektor Szkół Zakładu Doskonalenia Zawodowego w Kielcach, Centrum Kształcenia Zawodowego w Radomiu, Akademia Pedagogiki Specjalnej w Warszawie.

¹ Art. 164, 165 kodeksu karnego. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. (Dz.U. Nr 88, poz. 553).

² D. Gajdus, B. Gronowska. *Europejskie standardy traktowania więźniów*. Toruń 2008, s. 145–146.

³ M. Kiryłuk. *Udział kuratora sądowego w przygotowaniu skazanego do życia po zwolnieniu – w trybie art. 164 kkw*. RPO-MAT 2008, nr 59, s. 205.

na ludzi zaangażowanych poza murami zakładu karnego⁴. Wszak kara pozbawienia wolności, jako najsurowsza z obecnie wykonywanych, będąca jednocześnie jednym z głównych narzędzi w polityce karnej państwa nie może pełnić środka natury ostatecznej. Należy bowiem pamiętać, że cel tej kary nie może się koncentrować na umieszczeniu osoby skazanej w warunkach skutkujących opresją fizyczną i moralną, lecz przede wszystkim należy zadbać o zapewnienie jej odpowiedniej pomocy w przyszłej akomodacji społecznej. Stąd wykonywanie tej kary nie może budować tamy pomiędzy skazanym a społeczeństwem lecz starać się ją niwelować⁵. Metodyczna bowiem działalność resocjalizacyjna polega na umiejętnym wywieraniu wpływu społecznego na nieprzystosowanych społecznie wychowanków⁶. W polskiej rzeczywistości resocjalizacyjnej dla tej formy działalności używa się pojęcia „pomoc postpenitencjarna”. Pod tym hasłem pojmuje się działalność państwową i społeczną, której celem jest materialne i psychiczne (szerzej można mówić o wsparciu pozamaterialnym, bo w jego skład wchodzi także wsparcie np.: prawne, obywatelskie, terapeutyczne, zawodowe itp.) wspieranie więźniów zwalnianych z zakładów karnych⁷. Z samego hasła „pomoc postpenitencjarna” jakby naturalnie wypływa kwestia pomocy skazanym zwalnianym z zakładów karnych i aresztów śledczych, ale należy dodać, że w ramach zmieniającego się systemu świadczenia pomocy postpenitencjarnej, pomocą w ramach tych działań obejmujemy osoby, które odbywają karę pozbawienia wolności a także, co jest szczególnie w obecnych unormowaniach uwypuklone, osoby poszkodowane w wyniku przestępstwa. Z tego systemu mogą korzystać także rodziny wszystkich tych osób, które zostały wymienione wyżej.

Próbując dokonać pewnego pogrupowania adresatów pomocy postpenitencjarnej można wymienić następujące grupy i osoby: instytucja penitencjarna, więźniowie, rodziny więźniów. Pierwszym adresatem jest instytucja penitencjarna. Podczas wykonywania kary pozbawienia wolności należałoby zadbać o zabezpieczenie pracy więźniom. Od kilku lat pracuje zarobkowo zaledwie od 25 do 30% zdolnych do pracy więźniów. Skutki ekonomiczne tego bezrobocia dla państwa, dla instytucji więziennej, dla samych więźniów i dla ich rodzin są katastrofalne. Państwo stało się bowiem niemal w całości instytucją utrzymującą zakłady penitencjarne. Bez odpowiedniego poziomu zatrudnienia, więzienia nie mają możliwości zagospodarowania wolnego czasu swoim pensjonariuszom, co powoduje demoralizującą nudę i uczy bezradności. A właśnie, jak pisze Profesor Machel „jeśli więzienia mają wykonywać swoją podstawową rolę, to jest przyczyniać się do spadku przestępczości, należy stworzyć warunki, w których można będzie – przez edukację i pracę [...] przygotować więźniów do uczciwego życia na wolności”⁸.

⁴ G. Miłkowska. *Dostrzec w skazanym człowieka*. W: T. Szymanowski (red.). *O pomocy w powrocie do społeczeństwa*. Warszawa 2010, s. 34.

⁵ D. Sarzała. *Znaczenie podmiotów wsparcia społecznego w procesie resocjalizacji penitencjarnej*. W: A. Rejzner, P. Szczepaniak (red.). *Terapia w resocjalizacji część II ujęcie praktyczne*. Warszawa 2009, s. 176.

⁶ M. Konopczyński. *Metody twórczej resocjalizacji*. Warszawa 2006, s. 344.

⁷ R. Musidlowski. *Pomoc postpenitencjarna w systemie pomocy społecznej*. W: T. Bulenda, R. Musidlowski (red.). *System penitencjarny i postpenitencjarny w Polsce*. Warszawa 2003, s. 274.

⁸ H. Machel. *Resocjalizacja penitencjarna – trzy uwarunkowania*. „Resocjalizacja Polska” 2011, nr 2, s. 91.

Drugim adresatem są więźniowie, którzy nie pracują, czyli także nie zarabiają⁹. Nie mogą samodzielnie zadbać o posiadanie środków chociażby po to, aby móc dokonywać najprostszych i najbardziej podstawowych zakupów na terenie więzienia, nie włączając się w spłatę różnego rodzaju zobowiązań finansowych (grzywny, alimenty, koszty sądowe itp.). Nie mogą wreszcie odkładać pieniędzy na koncie akumulacyjnym, z którego środki są przeznaczone na czas po wyjściu na wolność.

Trzecim adresatem są rodziny więźniów, zazwyczaj borykające się z poważnymi trudnościami finansowymi, od których osadzeni odbywający karę pozbawienia wolności oczekują wsparcia materialnego, nierzadko je wymuszając¹⁰. Oczywiście poszukuje się różnych rozwiązań w tym zakresie. W tym kontekście poniżej przedstawię zmiany w rozporządzeniu ministra sprawiedliwości dotyczące świadczenia pomocy postpenitencjarnej.

Sposoby świadczenia pomocy postpenitencjarnej w świetle zmieniających się (nowych) uregulowań prawnych

Na przełomie lat 2011/2012 zmieniło się rozporządzenie ministra sprawiedliwości w sprawie świadczenia pomocy postpenitencjarnej. Dotychczasowe kwestie związane z realizacją pomocy postpenitencjarnej były regulowane przez Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 kwietnia 2005 roku w sprawie Funduszu Pomocy Postpenitencjarnej¹¹. Od 1 stycznia 2012 roku obowiązuje nowe rozporządzenie i pierwsze zmiany jakie obserwujemy dotyczą już samej nazwy tego rozporządzenia oraz, jak można z niej wyczytać, przewartościowania pewnych aspektów w zakresie realizacji pomocy postpenitencjarnej. Nowe, aktualne rozporządzenie ministra sprawiedliwości pochodzi z dnia 27 grudnia 2011 roku w sprawie Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej¹². Poprzednie rozporządzenie wprawdzie wspominało także poszkodowanych przestępstwem, ale umieszczało ich wśród innych beneficjentów, nowe zaś mówi o nich już w samym tytule. Poprzedni stan prawny określał zakres i tryb udzielania pomocy osobom pozbawionym wolności, zwalnianym z zakładów karnych i aresztów śledczych, rodzinom tych osób, pokrzywdzonym przestępstwem i ich rodzinom. Obecny, już w samym tytule mówi o osobach pokrzywdzonych. Aktualne rozporządzenie zostało podzielone na cztery rozdziały: pierwszy poświęcony jest przepisom ogólnym, drugi eksponuje udzielanie pomocy osobom pokrzywdzonym przestępstwem oraz członkom ich rodzin, trzeci opisuje udzielanie pomocy osobom pozbawionym wolności, zwalnianym z zakładów karnych

⁹ A. Iwanowska. *Marginalizacja i wykluczenie społeczne skazanych na karę pozbawienia wolności – unormowania prawne służące jej ograniczeniu*. „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2011, nr 71, s. 96.

¹⁰ H. Machel. *Wsparcie społeczne a efektywność resocjalizacji penitencjarnej*, w: Z. Palak, Z. Bartkowicz (red.), *Wsparcie społeczne w rehabilitacji i resocjalizacji*, Lublin 2004, s. 200–201.

¹¹ Dz.U. Nr 69, poz. 618.

¹² Dz.U. Nr 9, poz. 49.

i aresztów śledczych oraz członkom ich rodzin oraz czwarty – opisujący szczegółowe zasady gospodarki finansowej funduszu). Już sama struktura nowego rozporządzenia daje wyraz priorytetom wysuwany na pierwszy plan.

Dalej zostały określone tryb i warunki udzielania pomocy postpenitencjarnej. Mówiąc o trybie zostały wyróżnione następujące elementy: udzielania pomocy osobom pokrzywdzonym przestępstwem oraz członkom ich rodzin i udzielania pomocy osobom pozbawionym wolności, zwalnianym z zakładów karnych i aresztów śledczych oraz członkom ich rodzin. W ramach warunków jest mowa o: udzielaniu dotacji z Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej, zwany dalej „Funduszem”, jednostkom niezaliczanym do sektora finansów publicznych i nie działającym w celu osiągnięcia zysku, w tym stowarzyszeniom, fundacjom, organizacjom i instytucjom, kościołom i innym związkom wyznaniowym; szczegółowe zadania, na które przeznaczane są środki Funduszu; sposób wykorzystywania i rozliczania środków Funduszu, w tym wzór i terminy składania przez podmioty kwartalnych informacji; szczegółowe zasady gospodarki finansowej Funduszu. Nowością jest ofertowanie dotacji celowych jednostkom niezaliczanym do sektora finansów publicznych i nie działającym w celu osiągnięcia zysku, w tym stowarzyszeniom, fundacjom, organizacjom i instytucjom, kościołom i innym związkom wyznaniowym. Przebiega ono na zasadzie otwartego konkursu ofert, które powinno zawierać: 1) rodzaj zadania spośród wskazanych w kodeksie karnym wykonawczym; 2) wysokość dotacji celowej przeznaczonej na realizację tego zadania; 3) sposób przyznawania dotacji celowej; 4) terminy i warunki realizacji zadania; 5) terminy składania ofert; 6) terminy, tryb i kryteria stosowane przy dokonywaniu wyboru oferty. Tego wcześniej nie regulowało rozporządzenie w sprawie funduszu pomocy postpenitencjarnej. Oferta objęta konkursem powinna precyzować: 1) sposób realizacji zadania; 2) termin i miejsce realizacji zadania; 3) wysokość wnioskowanej dotacji celowej; 4) informację o wcześniejszej działalności podmiotu składającego ofertę w zakresie, którego zadanie dotyczy; 5) informację o posiadanych zasobach rzeczowych oraz stanie kadrowym i jego kompetencjach, zapewniających wykonanie zadania, a także wysokości środków finansowych uzyskanych na realizację zadania z innych źródeł. Oferty składa się pisemnie do dysponenta Funduszu lub drogą elektroniczną, przy zachowaniu warunków stosowania podpisu elektronicznego. Dysponentem funduszu jest oczywiście minister sprawiedliwości, który w trakcie rozpatrywania oferty dokonuje oceny: 1) możliwości realizacji zadania przez podmiot składający ofertę; 2) przedstawioną kalkulację kosztów realizacji zadania; 3) poziomu współfinansowania zadania z innych źródeł. Po rozpoznaniu ofert niezwłocznie zostaje opracowany wykaz podmiotów, na rzecz których zostały przyznane dotacje celowe. Informacje o konkursach, przyznanych dotacjach oraz wybranych podmiotach minister sprawiedliwości podaje w Biuletynie Informacji Publicznej. Dysponent funduszu do 30 kwietnia każdego roku opracowuje informację o sposobie wykorzystania środków finansowych za poprzedni rok. Takie postawienie sprawy może przyczynić się do bardziej czytelnego i racjonalnego wydatkowania środków z funduszu.

Po przepisach ogólnych, których nie było w poprzedniej wersji rozporządzenia jest rozdział drugi dotyczący pomocy i opieki postpenitencjarnej wprowadzający dokładny opis

sposobu postępowania w zakresie udzielania pomocy osobom pokrzywdzonym przestępstwem oraz członkom ich rodzin. Działania te są realizowane poprzez:

- 1) organizowanie i finansowanie pomocy prawnej;
- 2) pokrywanie kosztów związanych z psychoterapią lub pomocą psychologiczną;
- 3) pokrywanie kosztów świadczeń zdrowotnych, wyrobów medycznych, w tym przedmiotów ortopedycznych oraz środków pomocy uprawnionym nieobjętym obowiązkiem ubezpieczenia zdrowotnego, a także świadczeń niezajdujących się w wykazach świadczeń gwarantowanych. Określone one są w ustawie o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanej ze środków publicznych¹³, jeżeli jest to niezbędne w procesie leczniczym doznanego uszczerbku na zdrowiu wynikającego z przestępstwa lub jego następstw;
- 4) pokrywanie kosztów związanych z edukacją ogólnokształcącą i zawodową, także na zasadach indywidualnego kształcenia, odpowiednio do wieku i potrzeb edukacyjnych osób uprawnionych;
- 5) pokrywanie kosztów czasowego zakwaterowania lub udzielania schronienia;
- 6) finansowanie okresowych dopłat do bieżących zobowiązań czynszowych za lokal mieszkalny, do którego osoba uprawniona posiada tytuł prawny, a lokal mieszkalny nie jest użytkowany przez inne osoby;
- 7) dostosowanie lokalu mieszkalnego lub budynku mieszkalnego do potrzeb osoby pokrzywdzonej przestępstwem, w przypadku gdy utrata sprawności nastąpiła w wyniku przestępstwa;
- 8) finansowanie przejazdów środkami komunikacji publicznej lub pokrywanie kosztów transportu związanych z uzyskiwaniem świadczeń i regulowaniem spraw opisywanych w powyższych punktach;
- 9) pokrywanie kosztów żywności lub bonów żywnościowych.

Nadto kwota nieprzekraczająca 20% środków funduszu może być przeznaczona na realizację pomocy osobom pokrzywdzonym przestępstwem oraz członkom ich rodzin, takich jak:

- 1) organizowanie oraz przeprowadzanie akcji informacyjnych dotyczących praw osób pokrzywdzonych przestępstwem;
- 2) organizowanie i zlecenie badań naukowych dotyczących sytuacji oraz potrzeb osób pokrzywdzonych przestępstwem;
- 3) finansowanie przygotowania, druku oraz kolportażu publikacji i wydawnictw związanych z prawami osób pokrzywdzonych przestępstwem;
- 4) realizację zadań służących tworzeniu sieci pomocy ofiarom przestępstw;
- 5) organizowanie konferencji, seminariów i spotkań poświęconych prawom, sytuacji oraz potrzebom osób pokrzywdzonych przestępstwem;

¹³ Art. 31 d ustawy z dnia 27 sierpnia 2004 roku o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (Dz.U. z 2008 r. Nr 164, poz. 1027, z późn. zm.).

- 6) zlecenie organizacji szkoleń w zakresie praw, sytuacji oraz potrzeb osób pokrzywdzonych przestępstwem, w tym w szczególności osób bezpośrednio odpowiedzialnych za udzielanie pomocy pokrzywdzonym przestępstwem.

Pomoc pokrzywdzonym przestępstwem oraz członkom ich rodzin może być udzielona na ich wniosek lub z własnej inicjatywy podmiotu udzielającego pomocy. Wniosek ten powinien zawierać dane wnioskodawcy w zakresie niezbędnym do udzielenia pomocy, dokumenty potwierdzające okoliczności wskazane we wniosku oraz uzasadnienie, a także jego oświadczenie o wyrażeniu zgody na przetwarzanie jego danych osobowych w zakresie niezbędnym do rozpatrzenia wniosku i udzielenia pomocy¹⁴.

W rozdziale trzecim określone zostały ramy realizowanych działań związanych z udzielaniem pomocy osobom pozbawionym wolności, zwalnianym z zakładów karnych i aresztów śledczych oraz członkom ich rodzin. W tym zakresie obecne unormowania w znacznej części nawiązują do poprzedniego rozporządzenia ministra sprawiedliwości. Ze zgromadzonych środków na funduszu pomocy postpenitencjarnej można udzielać wsparcia osobom pozbawionym wolności, zwalnianym z zakładów karnych i aresztów śledczych oraz członkom ich rodzin, w następujących formach:

- 1) pokrywanie kosztów czasowego zakwaterowania lub udzielanie schronienia w ośrodku dla bezdomnych;
- 2) okresową dopłatę do bieżących zobowiązań czynszowych za lokal mieszkalny, do którego osoba ubiegająca się o pomoc ma tytuł prawny, a lokal mieszkalny nie jest użytkowany przez inne osoby;
- 3) organizowanie i finansowanie poradnictwa prawnego, promocji zatrudnienia i aktywizacji zawodowej;
- 4) organizowanie i finansowanie szkoleń i kursów podnoszących kwalifikacje zawodowe oraz pokrywanie kosztów egzaminów potwierdzających kwalifikacje zawodowe;
- 5) organizowanie i finansowanie programów podnoszących kompetencje społeczne, mających na celu przeciwdziałanie czynnikom kryminogennym, a zwłaszcza agresji i przemocy, w tym przemocy w rodzinie oraz problemom uzależnień;
- 6) zakup materiałów, narzędzi, wyposażenia oraz urządzeń, a także odzieży i obuwia ochronnego niezbędnych do realizacji programów oraz szkoleń i kursów podnoszących kwalifikacje zawodowe, a także wykonywania pracy nieodpłatnej;
- 7) pokrywanie kosztów związanych ze specjalistycznym leczeniem lub rehabilitacją leczniczą oraz uzyskiwaniem orzeczeń o niepełnosprawności lub niezdolności do pracy;
- 8) pokrywanie kosztów transportu specjalnego, zgodnie ze wskazaniami lekarskimi lub przejazdów do miejsca pobytu, nauki, terapii, pracy, zwłaszcza wykonywanej nieodpłatnie;
- 9) pokrywanie kosztów związanych z uzyskaniem dowodu osobistego oraz innych dokumentów niezbędnych do uzyskania pomocy;

¹⁴ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 27 grudnia 2011 r. w Sprawie Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej (Dz.U. Nr 9, poz. 49).

- 10) pokrywanie kosztów badań specjalistycznych wymaganych przy kwalifikowaniu do udziału w programach, szkoleniach i kursach podnoszących kwalifikacje zawodowe oraz pracy wykonywanej nieodpłatnie;
- 11) pokrywanie kosztów grupowego ubezpieczenia od następstw nieszczęśliwych wypadków osób zakwalifikowanych do udziału w szkoleniach i kursach podnoszących kwalifikacje zawodowe, programach podnoszących kompetencje oraz pracy nieodpłatnej;
- 12) promowanie i wspieranie inicjatyw i przedsięwzięć służących skutecznej readaptacji skazanych, działań o charakterze edukacyjnym i informacyjnym, organizowanie i prowadzenie szkoleń, organizowanie i zlecanie badań naukowych dotyczących sytuacji osób skazanych;
- 13) pokrywanie kosztów związanych z organizacją i udzielaniem pomocy rzeczowej w formie:
 - a) żywności lub bonów żywnościowych;
 - b) odzieży, bielizny, obuwia, środków czystości i higieny osobistej;
 - c) biletów komunikacji publicznej;
 - d) leków, środków opatrunkowych i sanitarnych;
 - e) wyrobów medycznych, w tym przedmiotów ortopedycznych oraz środków pomocniczych;
 - f) pomocy naukowych, dydaktycznych, książek i materiałów biurowych;
 - g) niezbędnych przedmiotów wyposażenia domowego lub innych przedmiotów użytku osobistego wspomagających funkcjonowanie społeczne w miejscu zamieszkania lub pobytu, zwłaszcza osobom niepełnoprawnym;
 - h) materiałów, narzędzi i wyposażenia niezbędnego do uczestnictwa w szkoleniu zawodowym, wykonywania wyuczonego zawodu albo prowadzenia na własny rachunek działalności gospodarczej;
- 14) w szczególnie uzasadnionych wypadkach na udzielanie świadczeń pieniężnych, na cel wskazany przez organ udzielający pomocy.

Pomoc ta, podobnie jak w przypadku osób pokrzywdzonych, może być udzielana na wniosek zainteresowanego lub z urzędu.

Świadczeń w ramach pomocy postpenitencjarnej udziela się przez okres niezbędny dla zrealizowania celów tej pomocy, przy czym, zgodnie z ustawą o pomocy społecznej¹⁵ nie dłużej jednak niż przez 3 miesiące od dnia zwolnienia, chyba że konieczność przedłużenia tego okresu do 6 miesięcy wynika ze szczególnych okoliczności, takich jak choroba lub czasowa niezdolność do pracy. Rodzinom osób pozbawionych wolności pomocy udziela się do czasu otrzymania pomocy na podstawie ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, nie dłużej jednak niż przez 3 miesiące od dnia osadzenia członka rodziny w zakładzie karnym lub areszcie śledczym, chyba że konieczność przedłużenia tego okresu do 6 miesięcy wynika ze szczególnych okoliczności, takich jak choroba lub czasowa niezdolność do pracy.

¹⁵ Ustawa z 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2009, Nr 157, poz. 1362 z późn. zm.).

Poprzednie unormowania wymieniały dziewięć różnych sposobów świadczenia pomocy postpenitencjarnej. Obecnie mówi się czternastu formach świadczenia tej pomocy. Nowe uregulowania objęły m.in.: organizowanie i finansowanie programów podnoszących kompetencje społeczne, mających na celu przeciwdziałanie czynnikom kryminogennym, a zwłaszcza agresji i przemocy, w tym przemocy w rodzinie oraz problemom uzależnień; zakup materiałów, narzędzi, wyposażenia oraz urządzeń, a także odzieży i obuwia ochronnego niezbędnych do realizacji programów oraz szkoleń i kursów podnoszących kwalifikacje zawodowe, a także wykonywania pracy nieodpłatnej; pokrywanie kosztów badań specjalistycznych wymaganych przy kwalifikowaniu do udziału w programach, szkoleniach i kursach podnoszących kwalifikacje zawodowe oraz pracy wykonywanej nieodpłatnie.

Rozdział czwarty poświęcony został nakreśleniu szczegółowych zasad gospodarki finansowej Funduszu. Biorąc jednak pod uwagę charakter artykułu nie będę się skupiał na tym rozdziale, gdyż te regulacje są potrzebne do prowadzenia Funduszu, zasad rozliczania się ze środków różnych instytucji, i nie ma bezpośredniego związku z omawianą problematyką.

Dynamika świadczenia pomocy postpenitencjarnej w ostatnich latach

Poniżej zaprezentuję dane dotyczące liczby świadczeń, ich wartości, zarówno wymiernej jak i uśrednionej dla poszczególnych lat w ramach poszczególnych świadczeń. Dane te zostały zaczerpnięte ze statystyk prowadzonych przez Centralny Zarząd Służby Więziennej w Warszawie. Ostatnie opublikowane dane sięgają 2010 roku¹⁶.

Tabela 1. Świadczenia pieniężne w latach 2006–2010

Rodzaj świadczenia	Świadczenia pieniężne		
Lata	Liczba świadczeń	Wartość udzielonej pomocy liczona w złotych	Średnia wartość świadczenia liczona w złotych
2006	34 962	1 926 406	55,1
2007	32 226	1 671 850	51,9
2008	30 713	2 073 626	67
2009	32 146	2 394 244	75
2010	35 417	2 432 536	69
Suma	130 502	10 498 662	80,5

¹⁶ www.sw.gov.pl (data pobrania 30.01.2012.).

W latach 2006–2010 w sumie udzielono ponad sto trzydzieści tysięcy świadczeń pieniężnych. Wartość udzielonej pomocy wyniosła blisko dziesięć milionów pięćset tysięcy złotych, a średnia ich wartość to ponad osiemdziesiąt złotych. Analizując poszczególne lata nie można powiedzieć o żadnych prawidłowościach, które występowały w tym zakresie. Zastanawiający jest rok 2007, gdzie jest widoczna bardzo wielka liczba udzielonych świadczeń przy relatywnie niskiej ich wartości oraz najniższej w opisywanym czasie średniej wartości.

Tabela 2. Świadczenia rzeczowe w latach 2006–2010

Rodzaj świadczenia	Świadczenia rzeczowe		
Lata	Liczba świadczeń	Wartość udzielonej pomocy liczona w złotych	Średnia wartość świadczenia liczona w złotych
2006	24 936	1 391 556	55,8
2007	24 653	1 618 020	66,6
2008	24 964	1 713 590	69
2009	26 910	2 052 753	47
2010	30 462	2 497 056	82
Suma	131 925	9 272 975	70,3

Tabela 3. Świadczenia związane z czynszem i zakwaterowaniem w latach 2006–2010

Rodzaj świadczenia	Czynsze i zakwaterowanie		
Lata	Liczba świadczeń	Wartość udzielonej pomocy liczona w złotych	Średnia wartość świadczenia liczona w złotych
2006	200	52 791	264
2007	306	71 640	234,1
2008	238	54 575	229
2009	293	64 927	222
2010	388	89 098	230
Suma	1 425	333 031	233,7

Świadczenia rzeczowe stanowią kolejną formę działania w zakresie funduszu pomocy postpenitencjarnej. Podczas opisywanych pięciu lat w sumie udzielono blisko sto trzydzieści dwa tysiące świadczeń, o wartości ponad dziewięć milionów złotych, przy średniej wartości ponad trzysta dwadzieścia złotych każde. Analizując te dane można zauważyć tendencje wzrostowe niemal we wszystkich wymiarach. W świadczeniach udzielonych w 2007 roku odnotowujemy nieco mniejszą ich liczbę, w zakresie wartości udzielonej pomocy liczonej

w złotych wystąpił systematyczny wzrost wartości. Średnia wartość świadczonej pomocy także systematycznie rosła (oprócz 2009 roku). W 2010 roku wzrosła o blisko cztery tysiące liczba osób korzystających z pomocy rzeczowej przy jednoczesnym wzroście średniej wartości tej pomocy o trzydzieści pięć złotych w stosunku do 2009 roku.

W ramach dofinansowania pomocy związanej z czynszem i zakwaterowaniem odnotować należy, że na przestrzeni opisywanych pięciu lat liczba świadczeń rosła. Duże rozchwianie jest widoczne w zakresie wartości udzielonej pomocy liczonej w złotych. W 2010 roku wartość tej pomocy osiągnęła rekordową sumę i wyniosła blisko dziewięćdziesiąt tysięcy złotych. W 2009 roku zwiększyła się liczba świadczeń przy jednoczesnym znacznym obniżeniu średniej wartości.

Można wywnioskować, że rosły koszty związane z realizacją tej formy pomocy oraz powiększyła się liczba osób korzystających z niej. Może to mieć związek z rosnącą liczbą osób niemających miejsca zamieszkania po wyjściu na wolność, którym należało zagwarantować lokum na najbliższy czas po opuszczeniu więzienia.

Tabela 4. Świadczenia związane z udzielaniem porad prawnych, psychologicznych lub zawodowych w latach 2006–2010

Rodzaj świadczenia	Porady prawne, psychologiczne lub zawodowe		
Lata	Liczba świadczeń	Wartość udzielonej pomocy liczona w złotych	Średnia wartość świadczenia liczona w złotych
2006	9 107	777 839	85,4
2007	11 345	913 957	63,1
2008	10 620	1 038 095	98
2009	11 703	1 143 591	98
2010	9 759	643 239	66
Suma	52 534	4 516 721	86

Tabela 5. Świadczenia związane z realizacją kursów zawodowych w latach 2006–2010

Rodzaj świadczenia	Kursy zawodowe		
Lata	Liczba świadczeń	Wartość udzielonej pomocy liczona w złotych	Średnia wartość świadczenia liczona w złotych
2006	4 659	2 213 923	475,2
2007	7 994	4 063 411	508,3
2008	7 554	6 373 249	844
2009	7 818	8 179 047	1 046
2010	5 484	6 346 416	1 157
Suma	33 509	27 176 046	811

W ramach poradnictwa prawnego, psychologicznego lub zawodowego na przestrzeni pięciu lat udzielono w sumie prawie pięćdziesiąt trzy tysiące świadczeń. W latach 2006 i 2010 było ich po ponad dziewięć tysięcy, w 2007 i 2009 ponad jedenaście tysięcy, a w 2008 blisko jedenaście tysięcy. Wartość udzielonej pomocy w tej formie wyniosła ponad cztery i pół miliona złotych; rosła systematycznie do 2009 roku, żeby w 2010 roku zmniejszyć się o prawie pięćset tysięcy złotych.

Patrząc na liczbę udzielonych świadczeń w zakresie kursów zawodowych uwidaczniają się dwie tendencje. Jedną z nich to taka, że w latach 2007–2009 liczba tych świadczeń wahała się na poziomie blisko ośmiu tysięcy. Drugą zaś jest widoczna w latach 2006 i 2010, gdzie liczba świadczeń analogicznie sięgała prawie czterech tysięcy siedmiuset i prawie pięć i pół tysiąca. Można zatem wywnioskować, że w latach 2007–2009 system penitencjarny kładł większy nacisk na szkolenia kursowe. Niemniej trudno jest wyjaśnić tak duży spadek w tym zakresie w 2010 roku, chyba, że większy ciężar finansowania tych kursów przeszedł na stronę funduszy unijnych w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki. Spadła liczba świadczeń, przy jednoczesnym wzroście ich wartości. Z funduszu pomocy postpenitencjarnej udzielono w sumie prawie trzydzieści cztery tysiące świadczeń. Wartość udzielonej pomocy w tym zakresie wyniosła blisko dwadzieścia siedem milionów dwieście tysięcy złotych, zaś średnia wartość świadczenia wyniosła ponad cztery tysiące złotych. W zakresie wartości udzielonej pomocy można powiedzieć, że jej wartość wzrastała, choć, zwłaszcza rok 2009 był zdecydowanie inny. W zakresie średniej wartości udzielonych świadczeń wyraźnie widać systematyczną tendencję wzrostową i należy odnotować, że w ciągu pięciu lat średnie świadczenie w zakresie kursów zawodowych wzrosło o blisko 150%.

Tabela 6. Świadczenia związane ze specjalistycznym leczeniem i rehabilitacją w latach 2006–2010

Rodzaj świadczenia	Leczenie specjalistyczne i rehabilitacja		
Lata	Liczba świadczeń	Wartość udzielonej pomocy liczona w złotych	Średnia wartość świadczenia liczona w złotych
2006	17 050	730 265	42,8
2007	22 434	1 052 622	46,9
2008	28 834	2 053 114	71
2009	36 970	2 101 438	57
2010	41 773	2 077 859	50
Suma	147 061	8 015 298	54,5

Leczenie i rehabilitacja w ostatnich latach pozostają bardzo ważną kwestią w ramach wykonywania kary pozbawienia wolności. Sprawy związane z leczeniem są często przedmiotem skarg i zażaleń do różnych instytucji o randze krajowej i międzynarodowej. Ostatnie lata obfitują także w skargi do Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu. Między

innymi dlatego polska służba penitencyjna dokłada wiele starań o jak najlepsze realizowanie zadań wynikających z opieki medycznej osadzonych. Jak widać z danych przedstawionych w tabeli 6 liczba świadczeń systematycznie rosła i w ciągu pięciu lat wyniosła ponad sto czterdzieści siedem tysięcy. Podobnie wartość udzielonej pomocy liczonej w złotych, chociaż w latach 2008–2010 widoczne jest ustabilizowanie się poziomu wydatków w tym zakresie. W latach 2006–2008 widoczny jest wyraźny wzrost średniej wartości świadczenia, po czym w latach 2008–2010 rysuje się czytelny spadek średniej wartości w zakresie udzielanej pomocy związanej z leczeniem i rehabilitacją, bowiem środki pozostały w niezmiennej wysokości, ale ze świadczeń korzystało znacznie więcej skazanych.

Tabela 7. Świadczenia związane z pomocą w zakresie biletów kredytowych PKP oraz innych przejazdów w latach 2006–2010

Rodzaj świadczenia	Bilety kredytowe PKP i inne przejazdy		
	Lata	Liczba świadczeń	Wartość udzielonej pomocy liczona w złotych
2006	13 015	215 414	16,6
2007	13 639	233 854	17,2
2008	9 468	152 497	16
2009	3 748	91 083	24
2010	4 023	105 525	26
Suma	43 893	798 373	18,2

W zakresie świadczenia pomocy w ramach biletów kredytowych oraz finansowania innych przejazdów w sumie udzielono takich świadczeń blisko czterdzieści cztery tysiące, przy łącznej wartości sięgającej ponad siedemset dziewięćdziesiąt osiem tysięcy złotych, gdzie średnia wartość świadczenia w tym zakresie sięgała ponad osiemnaście złotych. W tym aspekcie świadczenia pomocy postpenitencjarnej uwidacznia się jedna tendencja świadcząca o systematycznym spadku świadczeń. Wprawdzie wartość udzielanej pomocy nie wykazuje stałego trendu, to jednak porównując rok 2006 do roku 2010 widoczny jest ponad 100% spadek wydatków na ten cel. Średnia wartość świadczenia na przestrzeni opisywanych lat jednak widocznie rośnie. Trudno tutaj silić się na jednoznaczne wnioski, ale wydaje mi się, że spadająca liczba świadczeń oraz wartość udzielanej pomocy w tym zakresie, przy jednoczesnym wzroście średniej wartości świadczenia, może wynikać z faktu, że administracja penitencyjna prawie od dwóch lat nie realizuje pomocy w zakresie biletów kredytowych PKP. Realizuje zaś tzw. inne przejazdy.

Wydaje mi się, że może tu chodzić o przejazdy specjalne związane z transportowaniem osób chorych, niepełnosprawnych lub zniedołężniałych do szpitali, ośrodków pomocy albo miejsca zamieszkania po odbyciu kary transportem specjalnym, który jest kosztowny i droższy od tradycyjnych środków transportu.

Tabela 8. Świadczenia związane z wyrobieniem dowodów osobistych dla osadzonych w latach 2006–2010

Rodzaj świadczenia	Dowody osobiste		
Lata	Liczba świadczeń	Wartość udzielonej pomocy liczona w złotych	Średnia wartość świadczenia liczona w złotych
2006	12 008	411 517	37
2007	26 239	660 511	27,8
2008	18 400	501 065	27
2009	10 951	230 946	21
2010	11 069	92 782	8
Suma	78 667	1 896 821	24

Dowód osobisty jest dokumentem, bez którego nie można zająć większości spraw urzędowych oraz poprawnie funkcjonować w strukturach społecznych i administracyjnych. W latach 2006–2010 podjęto prawie dziewięćdziesiąt jeden tysięcy interwencji w tej kwestii, poniesiono koszty o łącznej wartości sięgającej prawie miliona dziewięćset tysięcy złotych, przy średniej wartości świadczenia blisko dwadzieścia cztery złote. Liczba świadczeń nie wskazuje na żaden wyraźny trend w tym zakresie, aczkolwiek rok 2007 był przełomowy, wyrobiono w nim ponad dwadzieścia sześć tysięcy dowodów osobistych osadzonym oraz rok 2008, w którym wyrobiono ich ponad osiemnaście tysięcy. Lata 2006 i 2009–2010 wskazują na dużo mniejszą liczbę interwencji w tym zakresie. W kwestii wartości udzielonej pomocy, nie licząc roku 2006, rysuje się wyraźna tendencja spadkowa w finansowaniu wyrobienia dowodów osobistych osadzonym. Spadek jest bardzo wyraźny. Podobnie średnia wartość świadczenia wykazuje tendencję wyraźnie spadkową. Średnia wartość świadczenia systematycznie spadała i sięga blisko 80%.

Wy tłumaczenia takiej zmiany można doszukiwać się w dwóch kwestiach. Po pierwsze od 31 marca 2008 roku funkcjonują wyłącznie nowe dowody osobiste. Stąd odnotowano wyraźny spadek w zakresie liczby podejmowanych interwencji. Po wtóre, od dwóch lat nie ponosi się kosztów administracyjnych związanych z wyrobieniem dowodów osobistych, stąd też wyraźny spadek kosztów związanych z ich wyrobieniem.

„Inne” to kategoria, w której można realizować działania niemieszczące się w poprzednich formach pomocy. W sumie „innych” form pomocy postpenitencjarnej na przestrzeni pięciu lat udzielono prawie tysiąc sto, przy łącznej ich wartości sięgającej ponad pięćdziesiąt jeden tysięcy złotych, a średnia wartość świadczenia wyniosła prawie czterdzieści osiem złotych. Analizując dane zawarte w tabeli 9 uwidacznia się zasadnicza tendencja wskazująca na atrofie tej „innej” formy pomocy od roku 2009.

Tabela 9. Inne świadczenia z funduszu pomocy postpenitencjarnej realizowane w latach: 2006–2010

Rodzaj świadczenia	Inne		
Lata	Liczba świadczeń	Wartość udzielonej pomocy liczona w złotych	Średnia wartość świadczenia liczona w złotych
2006	159	19 774	0
2007	703	15 759	22,4
2008	222	15 837	72
2009	0	0	0
2010	0	0	0
Suma	1 084	51 370	47,4

Jest to wyraźne wskazanie na specyfikację i dokładność w świadczeniu pomocy postpenitencjarnej. Wydatkowanie środków przeznaczanych na cele pomocy postpenitencjarnej winno być transparentne i czytelne, stąd przeznaczanie ich na konkretne cele i w określonych formach. „Inne” jak pokazują dane zostały wyparte.

Tabela 10. Koszty obsługi prowadzenia konta w latach 2006–2010

Rodzaj świadczenia	Obsługa konta		
Lata	Liczba świadczeń	Wartość udzielonej pomocy liczona w złotych	Średnia wartość świadczenia liczona w złotych
2006	0	0	0
2007	0	17 763,99	0
2008	0	17 606	0
2009	0	17 648,71	0
2010	0	12 850	0
Suma	0	65 868,7	0

Przez pięć lat na obsługę konta wydano blisko sześćdziesiąt sześć tysięcy złotych. W roku 2006 na ten cel nie przeznaczono ani złotówki, a w następnych latach koszty te systematycznie malały.

Tabela 11. Liczba i wartość świadczeń realizowanych z Funduszu Pomocy Postpenitencjarnej w latach 2006–2010

Rodzaj świadczenia	Ogółem			
	Lata	Liczba świadczeń	Wartość udzielonej pomocy liczona w złotych	Średnia wartość świadczenia liczona w złotych
	2006	116 096	7 739 485	66,7
	2007	139 539	10 319 387	74
	2008	131 013	13 993 254	107
	2009	130 539	16 275 678	125
	2010	138 375	14 297 361	103
	Suma	655 562	62 625 165	95,5

Na przestrzeni pięciu lat w sumie udzielno ponad sześćset pięćdziesiąt pięć tysięcy świadczeń, na łączną kwotę blisko sześćdziesiąt trzy miliony złotych, przy średniej wartości świadczenia sięgającej blisko dziewięćdziesięciu sześciu złotych. We wszystkich trzech wymiarach nie ma wyraźnych tendencji. Można zatem wnioskować, że tak jak zmienia się populacja osób inkarcerowanych, tak też zmieniają się ich potrzeby, a administracja penitencjarna potrafi je odpowiednio odczytać i prawidłowo zdiagnozować. To z kolei pozwala na podjęcie stosownych i adekwatnych kroków. Można tylko mieć nadzieję, że są to działania trafione a pomoc realna.

Uwagi końcowe

Podejmowanie działalności w zakresie pomocy postpenitencjarnej jest zaliczane do kategorii zachowań prospołecznych, a więc takich dla których układem odniesienia są inne osoby, grupy, instytucje, idee. Cechą wyróżniającą je spośród masy czynów ludzkich jest gotowość do realizowania celów pozaosobistych. Są to zachowania allocentryczne obejmujące taką klasę czynów człowieka, które są podejmowane ze względu na interesy innej osoby. Taka aktywność ma zapewnić optymalizację funkcjonowania, ochronę lub rozwój drugiego człowieka¹⁷. W ten sposób rodzi się określona więź społeczna jako jedna z podstawowych zmiennych procesu resocjalizacji osadzonych. Wszak społeczeństwo nie zamyka w więzieniach sprawców czynów zabronionych tylko z chęci odwetu. Sprawcy ci po odbyciu kary mają nie tylko wrócić do tego społeczeństwa, ale jeszcze tak funkcjonować, by nie narażać się na powrót za mury więzienia. To zmiana środowiska kosztem zrywania więzi łączą-

¹⁷ M. Porowski. *Psychospołeczne aspekty pomocy dla więźniów*. W: T. Bulenda, R. Musidłowski (red.). *System...*, dz. cyt., s. 299.

cych osadzonego ze światem zewnętrznym, gdyż niejednokrotnie to właśnie one stanowią o możliwości i skuteczności wszelkich oddziaływań penitencjarnych. Rozluźnienie bądź zerwanie więzi jakie istnieją pomiędzy więźniem a konformistycznie nastawionymi elementami środowiska zewnętrznego, potęguje trudności w odnalezieniu się w społeczeństwie po opuszczeniu zakładu karnego. Niejednokrotnie brak takiego wsparcia prowadzi do powrotu na drogę przestępstwa. Proces odbudowywania uprzednio zerwanych więzi jest bardzo trudny, dlatego też dbanie o już istniejące, podtrzymywanie czy rekonstruowanie ich w społeczeństwie w pożądanym kierunku jawi się jako naczelne zadanie służb penitencjarnych¹⁸.

Pomoc postpenitencjarna ogrywa istotną rolę w procesie reintegracji tych osób ze społeczeństwem i zapobieganiu ich powrotowi do przestępstwa. Zwolnieni z zakładów karnych napotykać rozmaite trudności adaptacyjne. Nie zawsze wynika to z ich własnej woli lub tylko z niedostatków materialnych. Byli więźniowie potrzebują pomocy również dlatego, że następstwem kary i jej wykonania są problemy, których sami nie potrafią rozwiązać. Izolacja penitencjarna, w szczególności, długotrwała, mająca w konsekwencji doprowadzić do społecznej reintegracji przestępcy, faktycznie pogłębia jego ekskluzję i niekiedy przyczynia się również do dezorganizacji więzi emocjonalnych i podstaw egzystencji. Aktualne Europejskie Reguły Więziennicze z 1987 roku, także mocno akcentują znaczenie pomocy więźniom i ich kontaktów ze światem zewnętrznym. Niezależnie od stwierdzenia o potrzebie jak najwcześniejszego, zaraz po przyjęciu do zakładu karnego, przygotowywania więźniów do zwolnienia, przepisy te ustalają pewne minimum wsparcia, do którego jest zobowiązana administracja penitencjarna. Składa się na to zwłaszcza udzielenie pomocy w odzyskaniu dokumentu stwierdzającego tożsamość, zaopatrzenie w środki utrzymania na najbliższy okres po zwolnieniu oraz w należyte i odpowiednie do pory roku ubranie, a także w fundusze na dotarcie do miejsca, do którego osoba zwolniona się udaje. Należy jej ponadto okazać pomoc w znalezieniu odpowiedniego miejsca zamieszkania oraz zatrudnienia.

Polska ma wieloletnie i bardzo chlubne tradycje niesienia pomocy więźniom, zwłaszcza za pośrednictwem instytucji i organizacji społecznych. Funkcjonuje również system pomocy społecznej, a jednym z jego elementów jest pomoc postpenitencjarna. Polskie rozwiązania prawne przystają do standardów międzynarodowych w tej dziedzinie i w nowoczesny sposób regulują zagadnienia niesienia pomocy postpenitencjarnej zarówno przez instytucje i organizacje rządowe, jak i pozarządowe¹⁹.

Na podstawie badań przeprowadzonych przez Bogunię i Godylę na początku XX wieku można wyróżnić kilka rodzajów pomocy, której wyczekują osoby zwalniane z zakładów karnych:

- pomocy w uzyskaniu zatrudnienia;

¹⁸ M. Muskała. *Więź społeczna osadzonych – środek oddziaływania penitencjarnego*. W: F. Kozaczuk (red.). *Efektywność oddziaływań resocjalizacyjnych*. Rzeszów 2008, s. 403.

¹⁹ R. Musidłowski. *Pomoc...*, dz. cyt., s. 275.

- wsparcia finansowego na utrzymanie;
- pomocy w kontynuacji leczenia;
- pomocy w uzyskaniu zakwaterowania;
- pomocy w zakresie podniesienia wykształcenia²⁰.

Podsumowując niniejszy wywód można stwierdzić, że zarówno rozwiązania legislacyjne, jak i praktyka idą w dobrą stronę. Można oczywiście przyjąć, że zawsze można więcej i lepiej. Niemniej jednak, zwłaszcza w kontekście nowego rozporządzenia w zakresie świadczenia pomocy postpenitencjarnej oraz analizując dane przedstawione w powyższych tabelach, wydaje się, że podejmowane działania zmierzają w dobrą stronę, ale najważniejszą kwestią jest, jak pisze Profesor Baładynowicz uczciwość społeczna oznaczająca „realne stworzenie szans komuś, kogo chcemy poddać zmianie”²¹ i zacząć traktować człowieka jako twórcę „własnej biografii, własnej osobowości nie poprzez negację, ale samodzielny rozwój poprzez afirmację siebie w odmiennym kształcie motywacyjnym i osobowym”²², zmierzających do wykreowania nowych parametrów tożsamościowych wychowanka²³. Kończąc nasuwa się wniosek, że racjonalne działania resocjalizacyjne i profilaktyczne powinny respektować prawidłowości ogólnego rozwoju psychofizycznego człowieka i wykorzystywać wiedzę o ewolucji zaburzeń w zachowaniu, a nie odwoływać się wyłącznie do restrykcyjnych rozwiązań²⁴ oraz tworzyć taką politykę społeczną, w ramach której nie mnoży się ludzi uzależnionych stale od pomocy innych²⁵.

Streszczenie

Działalność w zakresie pomocy postpenitencjarnej jest zaliczana do kategorii zachowań prospołecznych. Cechą wyróżniającą ją spośród innych zachowań ludzkich jest gotowość do realizowania celów pozaosobistych. Aktywność taka ma zapewnić optymalizację funkcjonowania, pomoc w zakresie readaptacji społecznej drugiego człowieka. W ten sposób jest budowana określona więź społeczna jako jedna z podstawowych zmiennych procesu resocjalizacji osadzonych. Skazani, którzy obecnie odbywają karę pozbawienia wolności mają nie tylko wrócić do społeczeństwa, ale jeszcze tak funkcjonować, by nie narazić się na powrót za mury więzienia. Rozluźnienie bądź zerwanie więzi, jakie istnieją pomiędzy więźniem a konformistycznie nastawionymi elementami środowiska

²⁰ H. Machel. *Wsparcie...*, dz. cyt., s. 201.

²¹ A. Baładynowicz. *Reintegracja społeczna skazanych. Paradigmat tożsamości osobowej, społecznej i kulturowo-cywilizacyjnej*. „Resocjalizacja Polska” 2011, nr 2, s. 45.

²² L. Pytka. *Readaptacja jako element polityki reintegracji społecznej*. W: L. Pytka, B. Nowak (red.). *Problemy współczesnej resocjalizacji*. Warszawa 2010, s. 19.

²³ M. Konopczyński. *Twórcza resocjalizacja w środowisku otwartym. Koncepcja heurystyczna*. W: I. Pospiszyl, M. Konopczyński (red.). *Resocjalizacja – w stronę środowiska otwartego*. Warszawa 2007, s. 83.

²⁴ B. Urban. *Ewolucja zaburzeń w zachowaniu a profilaktyka i resocjalizacja w środowisku otwartym*. W: I. Pospiszyl, M. Konopczyński (red.). *Resocjalizacja...*, dz. cyt., s. 111.

²⁵ A. Jędrzejewski. *Kultura i edukacja jako podstawa efektywnej polityki społecznej*. W: A. Jędrzejewski, M. Adamczyk (red.). *Polska – Tożsamość – Europa*. Radom 2009, s. 104.

zewnątrznego, potęguje trudności w odnalezieniu się w społeczeństwie po opuszczeniu zakładu karnego. Izolacja penitencjarna bowiem, w szczególności, długotrwała, mająca w konsekwencji doprowadzić do społecznej reintegracji przestępcy, faktycznie pogłębia jego ekskluzję i niekiedy przyczynia się również do dezorganizacji więzi emocjonalnych i podstaw egzystencji. Niejednokrotnie brak takiego wsparcia prowadzi do powrotu na drogę przestępstwa. Proces odbudowywania uprzednio zerwanych więzi jest bardzo trudny, dlatego też dbanie o już istniejące, podtrzymywanie czy rekonstruowanie ich w społeczeństwie w pożądanym kierunku jawi się jako naczelne zadanie służb penitencjarnych i systemu pomocy społecznej. Polska ma wieloletnie i bardzo chlubne tradycje niesienia pomocy więźniom, zwłaszcza za pośrednictwem instytucji i organizacji społecznych. Funkcjonuje również system pomocy społecznej, a jednym z jego elementów jest pomoc postpenitencjarna. Polskie rozwiązania prawne przystają do standardów międzynarodowych w tej dziedzinie i w nowoczesny sposób regulują zagadnienia niesienia pomocy postpenitencjarnej zarówno przez instytucje i organizacje rządowe, jak i pozarządowe. Niniejszy artykuł został poświęcony w głównej mierze analizie nowych rozwiązań w zakresie pomocy postpenitencjarnej oraz egzemplifikacji rozmiarów świadczonej pomocy postpenitencjarnej na przestrzeni ostatnich kilku lat.

Abstract

The contemporary image of penitential help

Activity in the post-penitentiary assistance is classified under the pro-social behavior category. The distinguishing feature of it from all other human behavior is the willingness to achieve the goals besides those personal. This activity is intended to provide optimized performance, assistance in social re-adaptation of the other person. In this way a social bond is established as one of the basic variables of the process of prisoners' rehabilitation. The condemned who are currently imprisoned not only have to return to society, but even live in such a way to not to expose themselves to return behind prison walls. The loosening or breaking the bond that exists among a prisoner and conformist minded elements of the external environment, compounded the difficulties in pulling oneself together in the society after leaving a prison. Post-penitentiary isolation, because, particularly the long-term, aimed at leading to the social reintegration of offenders, actually deepens their exclusion and sometimes contributes to the disorganization of the emotional ties and the bases of a day-to-day existence. Many times the lack of such a support leads to return to a life of crime. The process of rebuilding previously broken relationships is very difficult, so taking care of those existing, maintaining or reconstructing them in the society towards the desired direction appears to be the significant task of penitentiary services and social welfare. Poland has a long-standing and very glorious tradition of helping prisoners, particularly through institutions and social organizations. There also functions a social welfare system and one of its elements is a post-penitentiary assistance. Polish legal solutions correspond to international standards in this area and in a modern way regulate the post-penitentiary issues, both by institutions and government organizations and NGOs. This article is mainly dedicated to the analysis of new solutions in post-penitentiary assistance and exemplification of the scale of the post-penitentiary assistance provided over the last few years.

Bibliografia

- Ambrozik W. (2010). Społeczność lokalna jako płaszczyzna funkcjonowania systemu profilaktyczno-resocjalizacyjnego. *Resocjalizacja Polska, nr 1*.
- Bałandynowicz A. (2011). Reintegracja społeczna skazanych. Paradygmat tożsamości osobowej, społecznej i kulturowo-cywilizacyjnej. *Resocjalizacja Polska, nr 2*.
- Gajdus D., Gronowska B. (2008). *Europejskie standardy traktowania więźniów*. Toruń.
- Iwanowska A. (2011). Marginalizacja i wykluczenie społeczne skazanych na karę pozbawienia wolności – unormowania prawne służące jej ograniczeniu. *Przegląd Więziennictwa Polskiego, nr 71*.
- Jędrzejewski A. (2009). Kultura i edukacja jako podstawa efektywnej polityki społecznej. W: Jędrzejewski A., Adamczyk M. (red.). *Polska – Tożsamość – Europa*. Radom.
- Kiryłuk M. (2008). *Udział kuratora sądowego w przygotowaniu skazanego do życia po zwolnieniu – w trybie art. 164 kkw*. RPO-MAT, nr 59.
- Kodeks karny. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 (Dz.U. Nr 88, poz. 553).
- Konopczyński M. (2006). *Metody twórczej resocjalizacji*. Warszawa.
- Konopczyński M. (2007). Twórcza resocjalizacja w środowisku otwartym. Koncepcja heurystyczna. W: Pospiszyl I., Konopczyński M. (red.). *Resocjalizacja – w stronę środowiska otwartego*. Warszawa.
- Machel H. (2001). Resocjalizacja penitencjarna – trzy uwarunkowania. *Resocjalizacja Polska, nr 2*.
- Machel H. (2004). Wsparcie społeczne a efektywność resocjalizacji penitencjarnej. W: Pałak Z., Bartkiewicz Z. (red.). *Wsparcie społeczne w rehabilitacji i resocjalizacji*. Lublin.
- Miłkowska G. (2010). Dostrzec w skazanym człowieka. W: T. Szymanowski (red.). *O pomocy w powrocie do społeczeństwa*. Warszawa.
- Muskała M. (2008). Więź społeczna osadzonych – środek oddziaływania penitencjarnego. W: Kozaczuk F. (red.). *Efektywność oddziaływań resocjalizacyjnych*. Rzeszów.
- Musidlowski R. (2003). Pomoc postpenitencjarna w systemie pomocy społecznej. W: Bulenda T., Musidlowski R. (red.). *System penitencjarny i postpenitencjarny w Polsce*. Warszawa.
- Porowski M. (2003). Psychospołeczne aspekty pomocy dla więźniów. W: T. Bulenda, R. Musidlowski (red.). *System penitencjarny i postpenitencjarny w Polsce*. Warszawa.
- Pytko L. (2010). Readaptacja jako element polityki reintegracji społecznej. W: Pytko L., Nowak B. (red.). *Problemy współczesnej resocjalizacji*. Warszawa.
- Sarzała D. (2009). Znaczenie podmiotów wsparcia społecznego w procesie resocjalizacji penitencjarnej. W: Rejzner A., Szczepaniak P. (red.). *Terapia w resocjalizacji. Cz. II. Ujęcie praktyczne*, Warszawa.
- Szczygieł G. (2002). *Społeczna readaptacja skazanych w polskim systemie penitencjarnym*. Białystok.
- Urban B. (2007). Ewolucja zaburzeń w zachowaniu a profilaktyka i resocjalizacja w środowisku otwartym. W: Pospiszyl I., Konopczyński M. (red.). *Resocjalizacja – w stronę środowiska otwartego*. Warszawa.

Akty prawne

- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 kwietnia 2005 roku w sprawie Funduszu Pomocy Postpenitencjarnej (Dz.U. Nr 69, poz. 618).

Ustawa z dnia 27 sierpnia 2004 roku o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (Dz.U. z 2008 r. Nr 164, poz. 1027, z późn. zm.).

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 27 grudnia 2011 r. w sprawie Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej (Dz.U. Nr 9, poz. 49).

Ustawa z 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2009, Nr 157, poz. 1362 z późn. zm.).

www.sw.gov.pl